

Jacek Strojny, Dawid Karaś, Natalia Kopec

Politechnika Rzeszowska

Potencjał przedsiębiorczy Podkarpacia – analiza benchmarkowa województwa na tle wybranych regionów

The potential of entrepreneurship in Podkarpackie province – a comparative analysis of the background of selected regions

Streszczenie

W artykule, wykorzystując wybrane metody stosowane w procesie zarządzania strategicznego, autorzy spróbują przybliżyć sytuację gospodarczą województwa podkarpackiego. Na podstawie analizy intraregionalnej postarają się określić potencjał wymienionego regionu, co w zestawieniu z innymi jednostkami terytorialnymi stworzy pełny obraz potencjału konkurencyjnego Podkarpacia. Za pomocą analizy benchmarkowej autorzy oceniają jego możliwości rozwojowe w odniesieniu do dwóch głównych regionów istotnie determinujących sytuację Podkarpacia, a więc: województwa mazowieckiego i małopolskiego. Analiza – oprócz dwóch wymienionych województw – będzie uwzględniać także województwa Polski Wschodniej, czyli lubelskie, świętokrzyskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie. Celem analizy jest wykrycie tendencji zachodzących w procesie rozwojowym Podkarpacia oraz porównanie jego sytuacji do regionu traktowanego jako punkt odniesienia (benchmark). Badanie przeprowadzono z wykorzystaniem wybranych przez autorów zmiennych, które są podstawą do oceny potencjału przedsiębiorczego. Zmienne są tak dobrane, by stanowiły spójny obraz rzeczywistości, dając jednocześnie możliwość obserwacji zmiany ich wartości w ramach przyjętego szeregu czasowego.

Abstract

In the article, the authors attempt to describe the economic situation of the Podkarpackie province region using the chosen methods of strategic management. The authors also try to define the potential of mentioned region based on the intraregional analysis, which in parallel with other territorial units can give a full picture of its competitive potential. Further, the authors assess the development opportunities by means of benchmark analysis, concentrating on two main regions, such as Mazowsze and Małopolska, which determinate the process of Podkarpackie development.

In addition to those two mentioned regions, the assessment also included the Eastern Poland and the regions such as Lubelskie, Świętokrzyskie, Podlaskie and Warmińsko-Mazurskie. The research was conducted using the explanatory variables, which were chosen by the authors, and they were the basis of evaluation of entrepreneurial potential. The explanatory variables are well attuned to make a consistent image of reality and in the same time to give the possibility to observe the value changes in the established time span.

Słowa kluczowe: analiza benchmarkowa; konkurencyjność; potencjał przedsiębiorczy; przedsiębiorczość; województwo podkarpackie; zarządzanie strategiczne

Key words: benchmark analysis; competitiveness; entrepreneurial potential; entrepreneurship; Podkarpackie province; strategic management

Wprowadzenie

Każde województwo, formułując strategię rozwoju społeczno-gospodarczego, dąży do maksymalnego wykorzystania drzemiącego w nim potencjału. Zarządzanie strategiczne to „procesy zarządzania nastawione na formułowanie i wdrażanie strategii” (Griffin, 1996, s. 233). Zapewniają one osiągnięcie trwałego rozwoju gospodarczego zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i odnoszącego się do jakości życia mieszkańców. W zarządzaniu strategicznym decyzje determinowane są warunkami zmiennego otoczenia oraz czynnikami endogenicznymi. Jedną z metod wspomagających proces zarządzania strategicznego jest benchmarking. Celem artykułu jest przedstawienie możliwości oraz korzyści, jakie wiążą się z wdrożeniem analizy benchmarkowej do praktyki instytucji administracji publicznej. Na przykładzie regionu podkarpackiego przedstawiona zostanie ocena potencjału rozwojowego w kontekście do innych, wybranych regionów Polski. Ze względu na ograniczone rozmiary publikacji analizę zawężono do jednego z wymiarów potencjału rozwojowego, jakim jest potencjał przedsiębiorczy.

Potencjał przedsiębiorczy regionu – elementy składowe i determinanty

Obecnie na rynku występuje duża liczba podmiotów, które oferują szereg usług, dóbr i wartości, dzięki czemu konsumenci mają możliwość zaspokajania wszystkich swoich potrzeb. Tak rozbudowany rynek wiąże się z bardzo silną konkurencją, a zmagania o zdobycie klienta są codziennymi czynnościami, jakie stosują podmioty. Warto podkreślić, że współczesne samorządy terytorialne, w tym regionalne, podobnie jak przedsiębiorstwa działają w warunkach konkurowania o kapitał i dążą do uzyskania jak największej liczby „klientów” (np. firm gotowych zainwestować w danym regionie, lub osób prywatnych zamierzających się osiedlić). Dążąc do zwiększenia konkurencyjności, w swoich działaniach muszą wykazywać się coraz większą determinacją i profesjonalizmem. Dzieje się tak dlatego, że część potencjału, którym dysponuje region, ma charakter mobilny, a co za tym idzie przejawia tendencje do przemieszczania się.

Gospodarka globalna oraz jednolity rynek europejski tworzą dla polskich regionów konkurencyjny rynek kapitału mobilnego. Wpływ tego rynku na poszczególne składniki potencjału endogenicznego może być dwójaki. W przypadku obszarów o wysokiej konkurencji wzrastająca swoboda przemieszczania się ludzi i firm prowadzi do wzrostu koncentracji, a więc wzrostu potencjału endogenicznego. Regiony słabo rozwinięte doświadczają zjawisk odwrotnych, a więc drenażu.

Jednym z interesujących obszarów potencjału rozwojowego jest przedsiębiorczość. Najczęściej w literaturze jest ona utożsamiana ze zdolnością do ryzyka i podejmowaniem działalności gospodarczej. P.F. Drucker (1992) mówi, że „jest ona cechą, sposobem zachowania się przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa, pod którą rozumie się gotowość i zdolność do podejmowania i rozwiązywania w sposób twórczy i nowatorski nowych problemów, umiejętność wykorzystywania pojawiających się szans i okazji oraz elastycznego przystosowywania się do zmieniających się warunków”. Tak rozumiana przedsiębiorczość wpływa na możliwości rozwojowe systemów gospodarczych. Według J. Strojnego (2010) rozwój regionu determinowany jest przedsiębiorczością, którą można opisać w czterech podstawowych wymiarach obejmujących:

- przedsiębiorczość indywidualną,
- przedsiębiorczość społeczności,
- przedsiębiorczość organizacji,
- przedsiębiorczość gospodarki.

Oczywiście wszystkie te wymiary w danej przestrzeni nakładają się na siebie i wzajemnie determinują. Fundamentem jest tutaj przedsiębiorczość indywidualna, rozpatrywana w kategoriach cech, postaw i działań konkretnego człowieka. Ważne są także relacje społeczne,

wzorce i normy wpływające na potęgowanie indywidualnej przedsiębiorczości bądź jej ograniczanie. Przedsiębiorczość firm jest wypadkową wielu cech danej organizacji – zarówno wynikających z umiejętności zgromadzonych tam osób, jak i ze specyfiki branżowej, możliwości produkcyjnych, itd. Z kolei przedsiębiorczość w wymiarze gospodarki, a więc jakiegoś systemu gospodarczego, wynika zarówno z warunków tworzonych przez poprzedni wymiar, jak i z wielu dodatkowych parametrów warunkujących aktywność gospodarczą, które można w pewnym zakresie sprowadzić do klimatu przedsiębiorczego.

Wyżej wymienione wymiary mogą być traktowane jako uniwersalny sposób opisu przedsiębiorczości regionu. Jest jednak rzeczą oczywistą, że przełożenie tej koncepcji na praktykę zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym wymaga uwzględnienia warunków i możliwości oceny sytuacji. Formułując cele strategiczne oraz planując działania, należy odnosić się do określonych, mierzalnych parametrów pozwalających ocenić stan danego zjawiska oraz trendy, jakim ono podlega. Ważną kwestią, która determinuje faktyczną użyteczność przyjętej koncepcji analizy strategicznej, jest łatwość dostępu do danych oraz niewielki koszt przygotowania analizy. Mimo iż wyżej wymienione wymiary w pełni opisują złożoność zjawiska przedsiębiorczości, nie mogą być analizowane bez przeprowadzenia badań naukowych. Taka procedura pozyskiwania informacji jest zbyt pracochłonna, droga i trudna do zaakceptowania jako wsparcie zarządzania strategicznego. Dlatego też w niniejszym artykule przyjęto uproszczone podejście, w którym potencjał przedsiębiorczy utożsamiany jest z rozwojem sektora MŚP. Do pomiaru tego zjawiska przyjęto kilka zmiennych łatwo dostępnych w statystyce publicznej. Należą do nich:

- wartość współczynnika aktywności zawodowej w grupie osób w wieku produkcyjnym,
- liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców,
- udział spółek handlowych w podmiotach gospodarki narodowej sektora prywatnego,
- liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 100 tys. mieszkańców,
- udział firm średnich w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej,
- wartość nakładów inwestycyjnych w sektorze MŚP na 1 podmiot MŚP.

W praktyce analizę zjawisk często prowadzi się, oceniając dwie podstawowe kwestie – stan zjawiska w danym momencie oraz trendy, które można obserwować w odniesieniu do danego zjawiska na przestrzeni określonego okresu. W przypadku regionów punktem bazowym dla szeregów czasowych jest często 1999 r., a więc pierwszy rok aktualnie obowiązującego rozwiązania administracyjnego, w którym utworzono 16 województw. Oprócz analizy stanu i analizy trendów coraz częściej w ocenie potencjału rozwojowego wyodrębnia się także bazujący na nich trzeci obszar oceny – porównawczy. Świadomość występowania rynku kapitału mobilnego skłania do poszukiwania informacji pozwalających ocenić pozycję konkurencyjną oraz porównywać tempo zmian rozwojowych w stosunku do innych adekwatnych systemów gospodarczych (w przypadku niniejszej analizy – regionów). Metodą, która tutaj może być wykorzystana, jest benchmarking. W dalszej części artykułu to właśnie pod tym kątem prowadzona jest analiza potencjału przedsiębiorczego.

Benchmarking jako metoda wspomagająca proces zarządzania strategicznego w jednostkach samorządu terytorialnego

Analiza benchmarkowa określana też jako „badania porównawcze” lub „analiza porównawcza” może być wykorzystywana nie tylko przez jednostki sektora prywatnego, ale można ją stosować również w sektorze publicznym, przygotowując lub monitorując strategie rozwojowe województw, powiatów czy gmin. Dzięki tej metodzie można łatwo porównać potencjał społeczno-gospodarczy, konkurencyjność regionów, jak i sprawność administracji publicznej.

W literaturze przedmiotu wskazuje się dwa podstawowe aspekty wykorzystania benchmarkingu: pierwszy to mierzenie konkretnych parametrów i definiowanie swojej sytuacji; drugi to aspekt uczenia się (Gierszewska, 2010). Porównywanie się do innych jest dużo łatwiejsze, gdy bierze się pod uwagę konkretne czynniki, dokładnie dobrane przez specjalistów. Dzięki temu z łatwością można ocenić słabe i mocne cechy podmiotu (jednostki terytorialnej czy przedsiębiorstwa) oraz dokonać konkretnej analizy, co należy zmienić, ulepszyć, a co całkowicie wyeliminować lub zastąpić. Aspekt uczenia się odnosi się zarówno do uczenia się na cudzych błędach, jak i do analizy dobrych praktyk w poszczególnych obszarach. Osoby zarządzające, dzięki możliwości odniesienia się do sytuacji innych podmiotów, uzyskują pełniejszą informację na temat punktu wyjścia w strategii. Jednocześnie mogą także twórczo rozwijać pomysły i rozwiązania zastosowane w innych przedsiębiorstwach. Ważną cechą benchmarkingu jest możliwość porównywania się do liderów w branży. Nie chodzi o kopiowanie wszystkich metod stosowanych przez wzorcowe podmioty, lecz o uchwycenie tendencji zmian i trendów oraz zastosowanie ich w procedurach zarządczych i decyzyjnych.

Przechodząc do przeniesienia zasad benchmarkingu na praktykę zarządzania regionem, warto podkreślić, że dzięki tej metodzie można określić pozycję konkurencyjną danej jednostki samorządowej. Polega to na ocenie potencjału rozwojowego – ogólnie lub w poszczególnych, zdefiniowanych obszarach – i przyrównaniu go do potencjału innego regionu lub regionów uznanych jako punkty odniesienia. Uzupełnieniem tej analizy jest ocena trendów, a więc tempa zmian rozwojowych w odniesieniu do poszczególnych zjawisk. Tutaj również należy zastosować podejście pozwalające na porównanie natężenia zjawisk w badanym regionie w stosunku do innych, uznanych jako benchmarki (punkty odniesienia).

Dokonując oceny sytuacji, podobnie jak w klasycznej ocenie wewnętrznej sytuacji, również bazując na metodzie benchmarkingu, należy najpierw dokonać wyboru parametrów, na podstawie których ma być prowadzona. Czynniki mogą być bardzo różnorodne w zależności od tego pod jakim kątem zarządzający chcą przeprowadzić badania. Jeżeli priorytetem jest rozwój w obszarze przedsiębiorczości i na to kładzie się największy nacisk, zostaną wybrane zmienne dotyczące aktywności przedsiębiorczej w regionie. Dobór odpowiednich czynników jest niezmiernie ważnym etapem. Jeśli będą one niedokładnie określone lub źle dobrane, analiza nie przyniesie oczekiwanych efektów. Ważne jest również, by systematycznie dokonywać pomiarów, szczególnie w procesie wprowadzania zmian. Należy zadbać, by dane były jak najbardziej aktualne. Ponadto poszukiwać należy takich zmiennych, które dostępne są w określonym czasie w odniesieniu do każdego podmiotu uwzględnionego w analizie.

Gdy już odpowiedni zbiór czynników potrzebnych do analizy jest dobrany, można przeprowadzić ocenę porównawczą regionu. Dokonuje się tego przez odniesienie się do jednostki wzorcowej, którą może być np. inne województwo w kraju lub region zagraniczny. W tym celu wykorzystuje się następujący ogólny wzór na wartość rozwoju netto:

$$R_n = R_w - R_{wk}^1$$

gdzie:

R_n – rozwój netto jednostki terytorialnej

R_w – rozwój wymiarów wewnętrznych danej jednostki terytorialnej

R_{wk} – rozwój wymiarów wewnętrznych jednostki terytorialnej stanowiącej odniesienie (benchmark)

¹ Strojny, 2012: 89.

Dzięki temu możemy określić różnice zarówno w odniesieniu do aktualnej wartości potencjału, jak i tempa zmian rozwojowych. Ten drugi obszar analizy daje bardzo ważną informację, pozwalającą na stwierdzenie, czy badany region zwiększa, czy zmniejsza różnicę rozwojową względem pozostałych.

Analiza benchmarkowa, jak każda metoda badawcza, obok listy zalet ma również wady. Największą z nich jest trudność w zdobywaniu informacji. Do wielu danych dostęp jest ograniczony (głównie dotyczy to przedsiębiorstw, w mniejszym stopniu jednostek terytorialnych). Dane często nie są na bieżąco aktualizowane i sprawdzane, co może znacząco ograniczać ich użyteczność dla procesu zarządzania. Problemem może być również znalezienie odpowiedniego partnera, który może posłużyć jako wzorzec. Inne ograniczenia analizy benchmarkowej to zagrożenie subiektywizmem. Może się ono pojawić zarówno w fazie doboru zmiennych, jak i benchmarków, a także w interpretacji zebranych informacji. Dlatego też warto rozważać tutaj zaangażowanie specjalistów zewnętrznych, którzy – zwłaszcza w fazie tworzenia strategii – pomogą w uzyskaniu obiektywnej oceny sytuacji. Oczywiście analiza benchmarkowa jest bardziej pracochłonna niż wewnętrzna ocena sytuacji. Często zbudowanie odpowiedniej bazy danych wymaga znacznego wysiłku. Ilość danych jest zwielokrotniona o tyle, ile podmiotów wybrano jako punkty odniesienia. Bardziej złożona jest także sama analiza danych, która wymaga znacznie bardziej rozbudowanej ich prezentacji.

Wykorzystanie analizy benchmarkowej do oceny potencjału przedsiębiorczego Podkarpacia

W artykule do przeprowadzenia badań mających na celu przedstawienie możliwości analizy potencjału przedsiębiorczego regionu autorzy skorzystali z założeń benchmarkingu. Jako przykład wybrano województwo podkarpackie, które jest regionem o stosunkowo słabym potencjale rozwojowym. Z drugiej strony przedsiębiorczość rozumiana jako rozwój sektora MŚP może być traktowana jako jeden z najważniejszych czynników endogenicznych tego obszaru. Przyjęte w strategii województwa założenia dotyczące inteligentnej specjalizacji wskazują na konieczność intensyfikacji rozwoju w tym obszarze. Do oceny sytuacji wykorzystano zmienne dostępne w statystyce GUS, wymienione wcześniej w artykule jako przykładowy zestaw parametrów potencjału przedsiębiorczego.

Omawiany region determinowany jest rozwojem dwóch innych regionów – małopolskiego i mazowieckiego. Znajdujące się tam silne ośrodki miejskie – Kraków i Warszawa – koncentrują zasoby w układzie ponadregionalnym, a w przypadku Warszawy nawet krajowym. Dodatkowo, analizując sytuację Podkarpacia, warto odnieść się także do sytuacji innych regionów Polski wschodniej (świętokrzyskiego, lubelskiego, podlaskiego i warmińsko-mazurskiego).

Analizę przeprowadzono na zmiennych prezentowanych w następujących trzech układach:

- szereg czasowy zmiennej w wartościach bezwzględnych w latach 1999–2012 prezentowany dla województwa podkarpackiego,
- wartość bezwzględna zmiennej z ostatniego roku w szeregu czasowym (2012 r.), prezentowana dla województwa podkarpackiego oraz pozostałych województw stanowiących punkt odniesienia,
- zmiany wartości zmiennej w latach 1999–2012 względem roku bazowego (1999 r.), prezentowane dla województwa podkarpackiego oraz pozostałych województw stanowiących punkt odniesienia.

Przedstawiony wyżej sposób prezentacji zmiennych stanowiących parametry oceny potencjału rozwojowego oraz trendów dotyczących tego zjawiska jest zdaniem autorów czytelny i użyteczny z punktu widzenia praktyki samorządowej. Może być zatem zastosowany jako

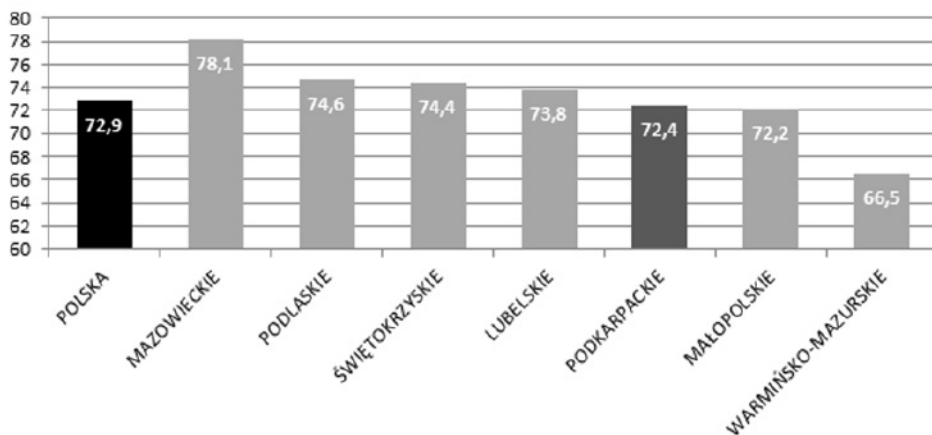
pewnego rodzaju schemat analizy we wszystkich zidentyfikowanych obszarach potencjału rozwojowego, tworząc w ten sposób główną część analizy strategicznej.

Aktywność zawodowa ludzi danego regionu jest bardzo ważną determinantą. Dotyczy ona ludzi w wieku produkcyjnym pracujących lub chętnych do podjęcia pracy. Zmienna ta determinuje potencjał związany z kapitałem ludzkim regionu. Zaczynając analizę od roku 1999 można zauważyć, że początkowo na Podkarpaciu wskaźnik ten był w miarę stały, czyli nie zanotowano wahań. Dopiero od 2001 r. można zaobserwować systematyczny spadek, by od 2005 ponownie odnotować powolny wzrost. W 2012 r. wskaźnik aktywności ludzi w wieku produkcyjnym dla Podkarpacia wyniósł 72,4, gdy w Mazowieckim wskaźnik ten wyniósł 78,1%. W stosunku do województw Polski Wschodniej Podkarpacie nie wyróżnia się zbytnio, a wszystkie województwa są mniej więcej na zbliżonym poziomie, wahającym się między 74,6% a 72,2%. Jedynie województwo warmińsko-mazurskie ma dużo niższy wskaźnik, który wynosi jedynie 66,5%. Jeżeli chodzi o porównanie Podkarpacia do średniej dla Polski, to wskaźniki znajdują się na podobnym poziomie.

Analizując aktywność zawodową ludności w odniesieniu do roku 1999, można zauważyć, że nie tylko Podkarpacie nie utrzymało poziomu z roku bazowego. Największe trudności miało z tym województwo warmińsko-mazurskie, które w ostatnim roku badania miało wskaźnik równy jedynie 93%. Najlepszą sytuację ma natomiast województwo mazowieckie.

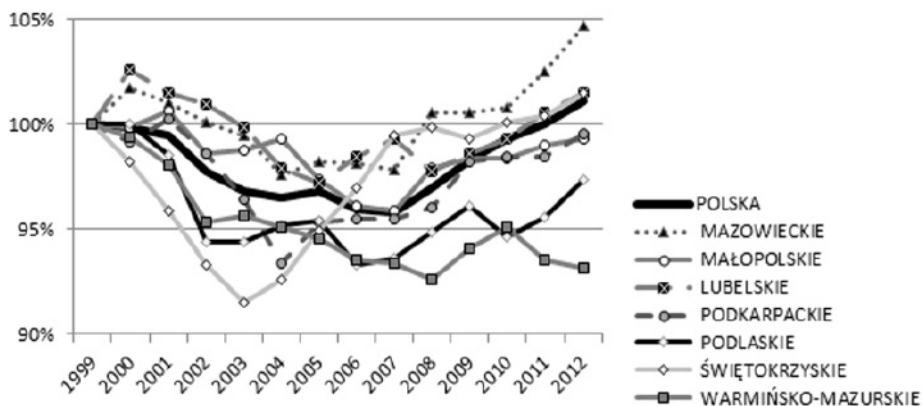
Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą odnosi się do poziomu przedsiębiorczości danego regionu. Im więcej osób prowadzi własną działalność, tym bardziej społeczeństwo jest nasycone podstawami przedsiębiorczymi. Pod tym względem województwo podkarpackie wypada gorzej zarówno w porównaniu do głównych benchmarków – Mazowieckiego i Małopolskiego, jak i w porównaniu do województw wchodzących w skład Polski Wschodniej. W porównaniu do kraju również ma dużo niższy wskaźnik. Brak przejawów przedsiębiorczości wśród ludności Podkarpacia może wynikać m.in. z rolniczego charakteru województwa. Większość terenów to obszary wiejskie i rolnicze, o niskim poziomie zagospodarowania. Rolnicy, którzy zamieszkują owe tereny, zazwyczaj nie mają wysokiego wykształcenia, co może być kolejnym powodem, dla którego mieszkańcy podkarpacia nie są skłonni do zakładania własnych przedsiębiorstw. Osoby będące obecnie w wieku produkcyjnym w większości

Ryc. 1. Wskaźnik aktywności zawodowej w grupie osób w wieku produkcyjnym podanych w procentach (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Ryc. 2. Zmiany wskaźnika aktywności zawodowej w grupie osób w wieku produkcyjnym w latach 1999–2012 (1999 = 100%)

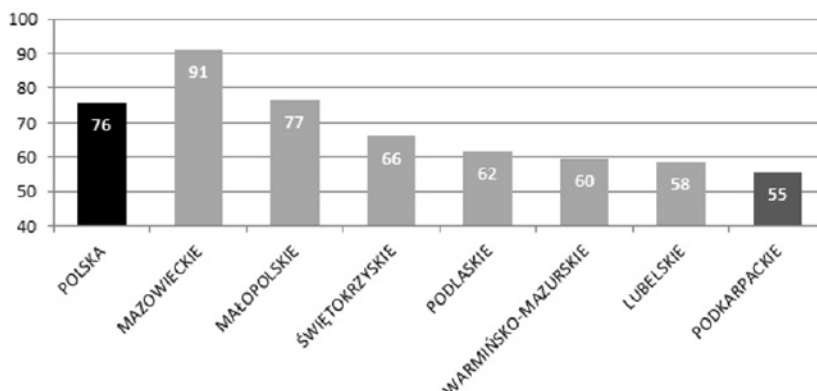

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

mają wykształcenie średnie lub zawodowe. Istnieje również duża część ludzi, którzy zaprzestali naukę już na szkole podstawowej lub gimnazjum. Osoby te rzadziej będą przejawiać chęć prowadzenia własnej działalności gospodarczej niż osoby o wyższym stopniu wykształcenia. Kolejną przyczyną niskiego poziomu przedsiębiorczości Podkarpacia może być mała ilość terenów przemysłowo-innowacyjnych. Podkarpacie ma jedynie dwie Specjalne Strefy Ekonomiczne: w Mielcu i Tarnobrzegu oraz trzy parki przemysłowe i technologiczne: Mielecki Park Przemysłowy, Park Przemysłowy „Stare-Miasto Park” oraz Podkarpacki Park Naukowo-Technologiczny. Świadczy to o niskim poziomie urbanizacji, małym stopniu innowacyjności i braku koncentracji na działalność przemysłową, naukową i technologiczną Podkarpacia.

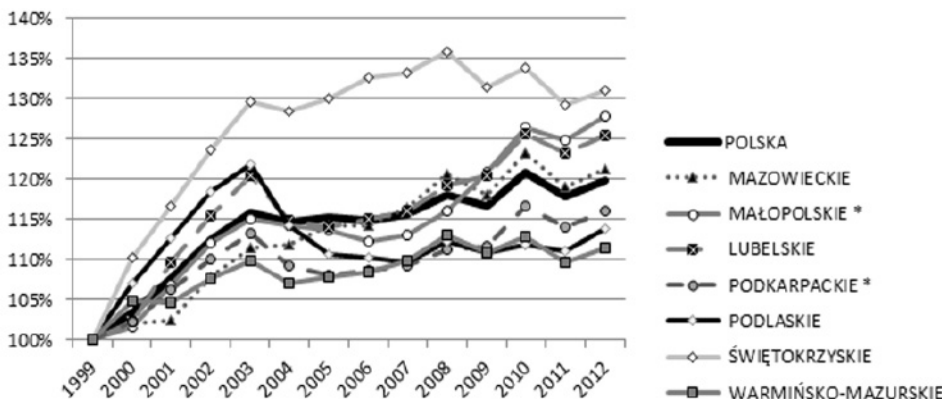
Warto podkreślić, że wartość omawianego wskaźnika na przestrzeni lat 1999–2012 znacząco się poprawiała we wszystkich badanych województwach, jak również w skali kraju. Przyrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na tys. mieszkańców był jednak na Podkarpaciu niższy niż średnio w kraju. Znacząco też odbiegał od sytuacji w małopolskim czy mazowieckim. Warto też podkreślić, że w województwach świętokrzyskim

Ryc. 3. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 tys. mieszkańców (w os.) w 2012 r.

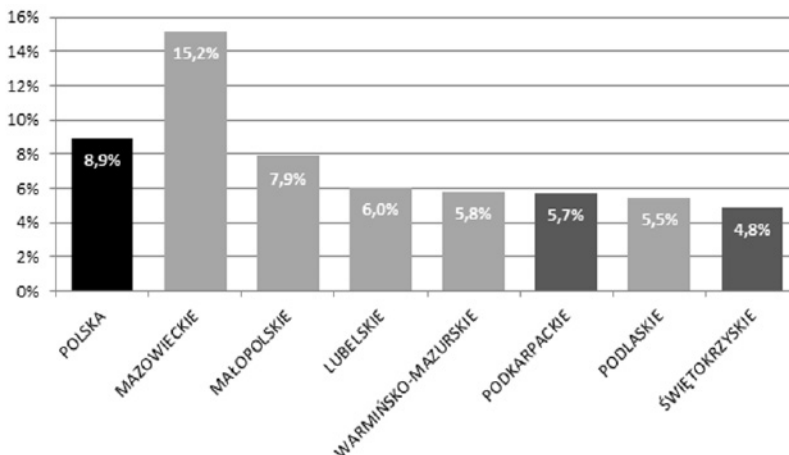
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Ryc. 4. Zmiana liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 tys. mieszkańców w latach 1999–2012 (1999 = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Ryc. 5. Udział spółek handlowych w podmiotach sektora prywatnego ogółem w 2012 r.

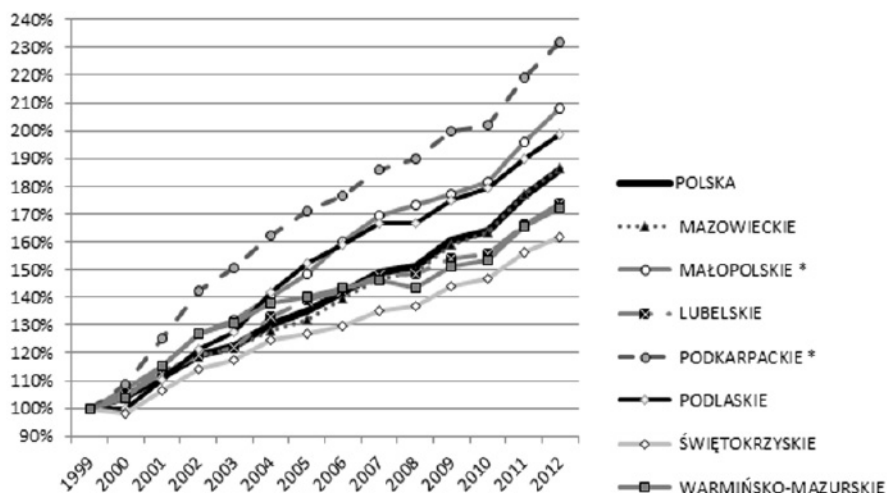
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

i lubelskim również można zaobserwować znacząco wyższą dynamikę wskaźnika niż na Podkarpaciu.

Kolejny wskaźnik odnosi się do spółek handlowych, które są podstawą do tworzenia klasy średniej w społeczeństwie. W 2012 r. w województwie mazowieckim ich udział w podmiotach gospodarki narodowej sektora prywatnego wyniósł 15,2%. Jest to prawie trzykrotność tego, co znajduje się na Podkarpaciu, gdzie wskaźnik wynosi 5,7%. Wartość ta odstaje również od poziomu średniego dla Polski, który wynosi niecałe 9%. Dostrzec można, że województwa przygraniczne mają trudności z pozyskaniem konkurencyjnej pozycji, ponieważ występuje drenaż kapitału i przedsiębiorstw na rzecz mazowieckiego i małopolskiego. Szczególną rolę odgrywają tutaj duże, dynamicznie rozwijające się centra wzrostu, czyli Warszawa i Kraków.

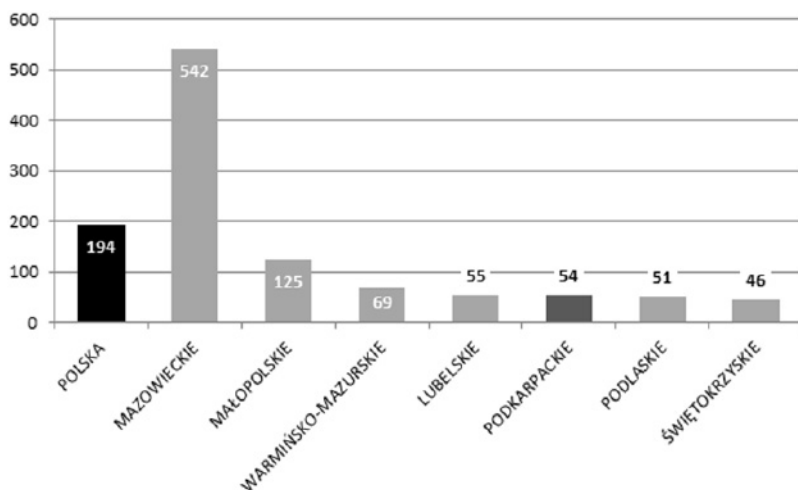
Odnosząc się do pierwszego roku uwzględnionego w analizie, można zaobserwować, że we wszystkich województwach wartość wskaźnika systematycznie i znacząco wzrasta. Liderem spośród badanych regionów jest tutaj podkarpackie (232%) i małopolskie (208%).

Ryc. 6. Zmiana udziału spółek handlowych w podmiotach sektora prywatnego ogółem w latach 1999-2012 (1999 = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Ryc. 7. Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 100 tys. mieszkańców w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

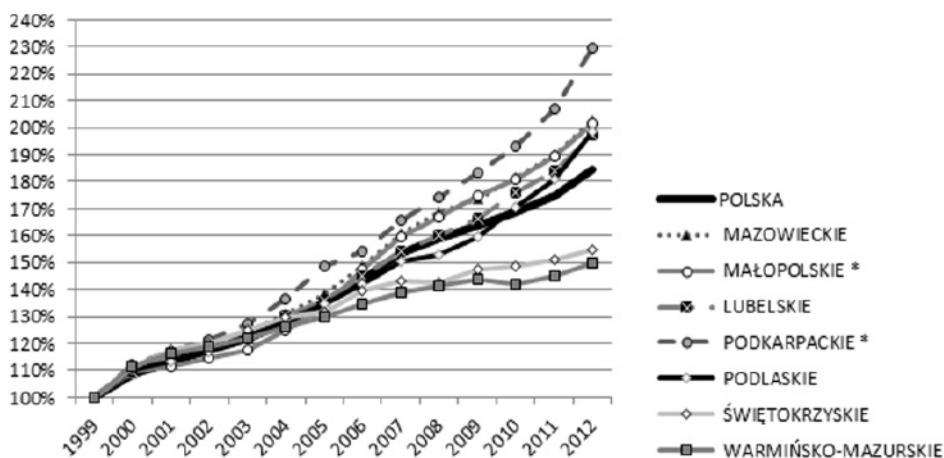
Liczba podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego to kolejna ważna zmienna w ocenie potencjału przedsiębiorczego. Bez żadnych wątpliwości województwo mazowieckie dominuje nad pozostałymi regionami zarówno pod względem wartości bezwzględnych tej zmiennej, jak i wskaźnika w przeliczeniu na tys. mieszkańców. Wskaźnik wynosi tam 542 jednostki gospodarczych i jest ponad dziesięciokrotnie wyższy niż w regionach Polski Wschodniej.

Warto jednak podkreślić, że pod względem dynamiki, w odniesieniu do roku bazowego, największy progres uzyskało województwo podkarpackie (230%). W innych regionach zmiany wskaźnika były również wysokie – Mazowsze: 203%, Małopolska: 202%. Dynamika przyrostu

wskaźnika w tych regionach znacznie przerosła średnią krajową, która wyniosła 184%. Na przestrzeni lat widać, że wszystkim województwom towarzyszy wzrost liczby podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, jednak dysproporcje rozwojowe są dużą przeszkodą, trudną do nadrobienia w najbliższych kilkunastu lub nawet kilkudziesięciu latach. Pozytywne procesy wspomóc jednak może odpowiednio poprowadzona polityka inteligentnej specjalizacji w regionach słabo rozwiniętych.

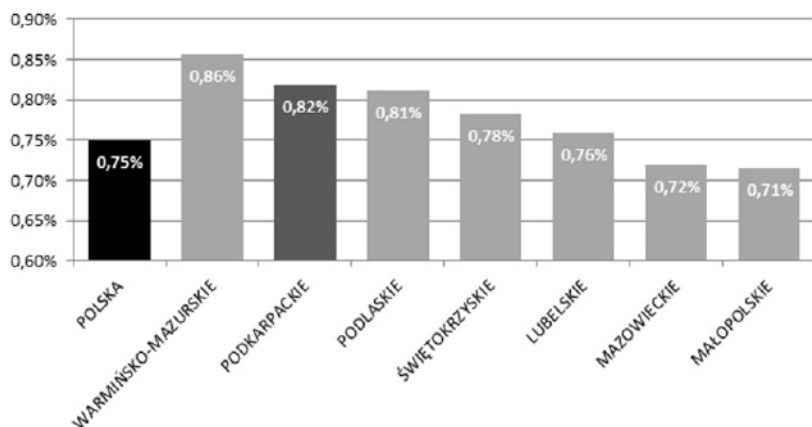
Jak już wcześniej wspomniano, autorzy za firmy średnie uznają przedsiębiorstwa, które zatrudniają między 50 do 249 pracowników. Firmy średnie są podmiotami najbardziej skłonnymi do podjęcia działań innowacyjnych. W 2012 r. największy udział firm średnich zanotowano

Ryc. 8. Zmiana liczby podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 100 tys. mieszkańców w latach 1999–2012 (1999 = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Ryc. 9. Udział firm średnich w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej w 2012 r.

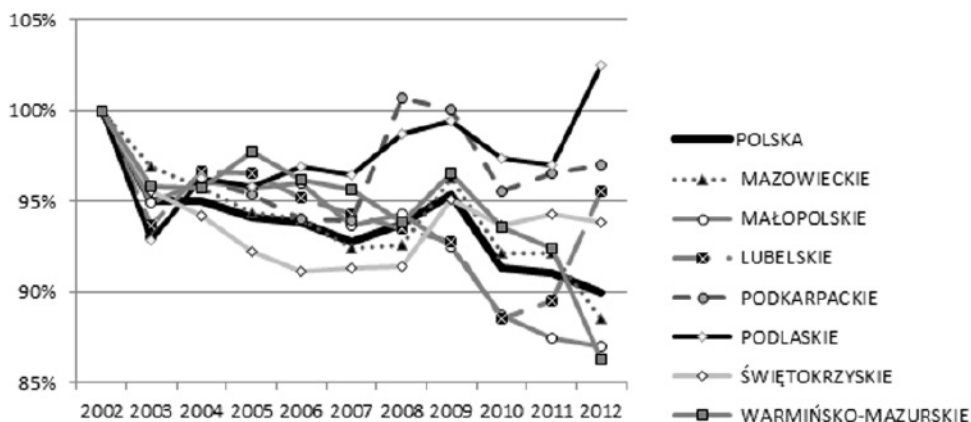
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

w województwach warmińsko-mazurskim i podkarpackim. Znajduje się tam odpowiednio 1 027 i 1 268 jednostek gospodarczych, a ich udział wynosi 0,86% i 0,82%. Średnia dla polski jest znacznie niższa – 0,75%. Warto podkreślić, że w województwach mazowieckim i małopolskim wartość wskaźnika jest niższa niż średnia dla kraju.

Odnosząc się do roku bazowego, na przestrzeni lat we wszystkich województwach wskaźnik ten ulega stopniowemu obniżaniu. Jedynym wyjątkiem jest województwo podlaskie, w którym w 2012 r. było jedynie 768 jednostek gospodarczych firm średnich, co dawało wskaźnik równy 102% ze stanu w 1999 r. Z kolei w województwach małopolskim i warmińsko-mazurskim wartość wskaźnika obniżyła się znacząco na przestrzeni analizowanych lat.

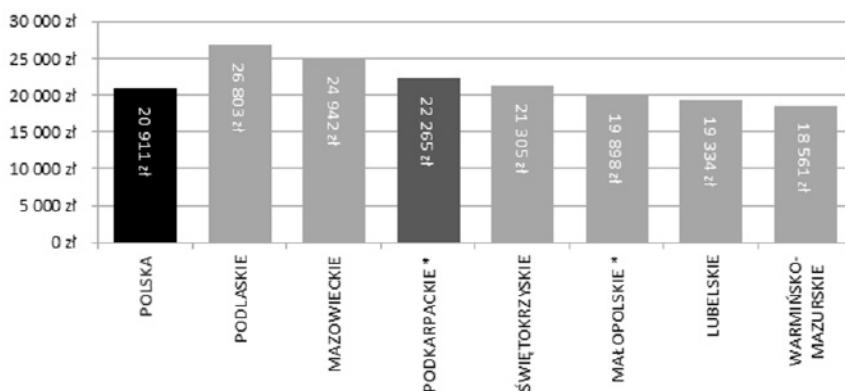
Nakłady inwestycyjne w sektorze MŚP świadczą o aktywności tego sektora i jego gotowości do rozwoju. Jeżeli nakłady w MŚP są duże, daje im to możliwość konkurowania z innymi podmiotami, wprowadzania nowoczesnych rozwiązań technologicznych, co skutkuje także

Ryc. 10. Zmiana udziału firm średnich w ogólnej liczbie podmiotów gospodarki narodowej w latach 1999–2012 (1999 = 100%)

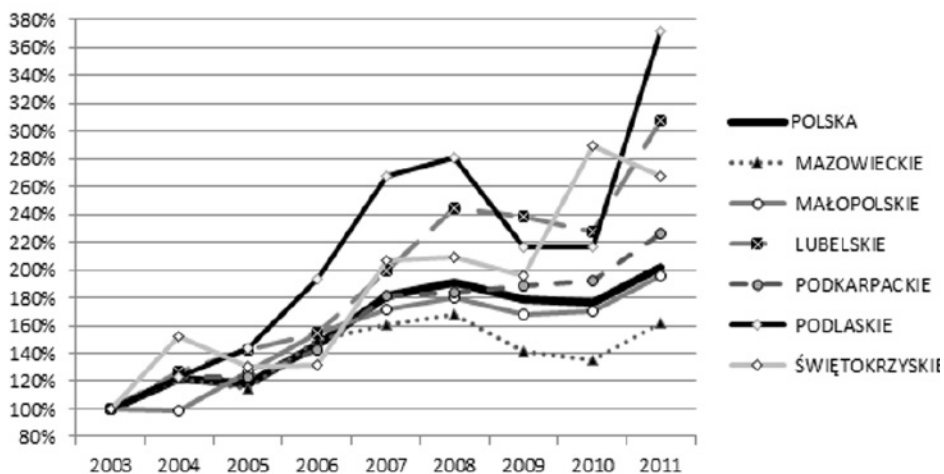
Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Ryc. 11. Wartość wydatków inwestycyjnych w sektorze MŚP na podmiot w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

Ryc. 12. Zmiana wartości wydatków inwestycyjnych w sektorze MŚP na podmiot w latach 1999–2012 (1999 = 100%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS.

unowocześnianiem asortymentu. Wartość wydatków w przeliczeniu na jeden podmiot daje wiadomość o skali działalności danego podmiotu. Największą ilość nakładów w 2011 r. zanotowano w województwie mazowieckim, co w przeliczeniu na podmiot dało wynik 24 942 zł. Województwo podlaskie charakteryzuje się najwyższą wartością nakładów w przeliczeniu na podmiot, przewyższając nawet wartość wskaźnika na Mazowszu.

Warto podkreślić, że również jeśli chodzi o dynamikę, w najlepszej sytuacji jest województwo podlaskie, gdzie wartość nakładów z 2011 r. stanowi blisko czterokrotność nakładów z roku bazowego. We wszystkich województwach widać również wzrost nakładów inwestycyjnych, co świadczy o stopniowym rozwoju regionu Polski Wschodniej. Wydatki w regionach już rozwiniętych rosną natomiast wolniej niż średnia dla kraju.

Wnioski

Z przeprowadzonych badań wynika, że liderem rozwoju gospodarczego w Polsce jest województwo mazowieckie. Jest również najbardziej rozwiniętym pod względem przedsiębiorczości województwem w Polsce. Na Podkarpaciu z kolei można zaobserwować niewielkie relatywnie słabe procesy rozwojowe, choć w przypadku niektórych wskaźników dynamika zmian świadczy o wejściu na przyspieszoną ścieżkę rozwoju. Oczywiście są to tylko zjawiska o wąskim zakresie oddziaływania i nie zdołają zmienić obrazu województwa. Dynamika procesów w większości wypadków nie wystarcza bowiem do tego, aby wzmocnić pozycję konkurencyjną regionu względem pozostałych, zwłaszcza czołowych województw. Ma to bezpośredni wpływ na niski poziom PKB oraz PKB *per capita*.

W stosunku do naturalnych punktów odniesienia, czyli województw Polski Wschodniej, Podkarpacie nie wypada najgorzej. Poziom rozwoju i przedsiębiorczości w tej części Polski jest bardzo zbliżony. Podkarpacie wypada lepiej w porównaniu do tych regionów szczególnie pod względem dynamiki rozwojowej w przypadku niektórych zmiennych. Widać jednak, że cały ten region ma problemy z podnoszeniem konkurencyjności na tle pozostałych regionów Polski. Występujący drenaż mózgow i kapitału inwestycyjnego na rzecz dużych miast, a zwłaszcza

Warszawy, zagraża możliwości rozwoju w przyszłości. We wszystkich tych województwach saldo migracji jest ujemne, a w niektórych (np. w województwie lubelskim – bardzo wysokie). Przedsiębiorcy, zwłaszcza więksi, przenoszą swoje firmy głównie do Warszawy, na czym bardzo cierpi Polska Wschodnia pod względem ogólnych procesów rozwojowych, w tym także w zakresie potencjału przedsiębiorczego. Dysproporcje rozwojowe są bardzo widoczne niemal pod każdym omawianym względem. Mazowsze jest zdecydowanym liderem w krajowym, choć samo jest też wewnętrznie bardzo zróżnicowane, ze względu na istnienie wewnętrznych procesów koncentracji zasobów. Podkarpacie w zestawieniu z Małopolską i Mazowszem wydaje się mieć ograniczoną ilość atutów rozwojowych i niewielką atrakcyjność zarówno pod względem osób prywatnych, jak i inwestorów.

Literatura References

- Drucker, P.F. (1992). *Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*. Warszawa: PWE.
- Griffin, R.W. (1996). *Podstawy zarządzania organizacjami*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Martyniak, Z. (1996). *Metody organizowanie procesów pracy*. Warszawa: PWE.
- Ministerstwo Gospodarki (2011). *Przedsiębiorczość w Polsce*. Warszawa.
- Schumpeter, J. (1960). *Teoria rozwoju gospodarczego*. Warszawa: PWN.
- Smith, A. (1954). *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*. Warszawa: PWN.
- Stabryła, A. (2000). *Zarządzanie strategiczne w teorii i praktyce firmy*. Warszawa: PWN.
- Strojny, J. (2010). *Analiza potencjału przedsiębiorczego województwa podkarpackiego*. Rzeszów: Nowa Era.
- Strojny, J. (2012). *Innowacyjne zarządzanie regionem, powiatem i gminą*. Rzeszów.
- Strojny, J. (2007). *Kształtowanie postawy przedsiębiorczej – procesy socjalizacji i autokreacji*. Rzeszów: Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie.
- Szot-Gabryś, T. (2013). Programowanie rozwoju przedsiębiorczości na szczeblu lokalnym. *Zeszyty Naukowe WSEI, seria: Ekonomia, Zeszyt tematyczny: Kierowanie rozwojem regionu*, 6 (1/2013).

Inne źródła

- Gireszewska, G. (2013, 2 września). *Benchmarking*. Pozyskano z http://www.lazarski.pl/download/gfx/lazarski/pl/defaultopisy/1226/1/1/benchmarking_prof.gierszewska.pdf.

Jacek Strojny, Dr, Politechnika Rzeszowska.

Ekonomista, doktor nauk ekonomicznych w zakresie nauk o zarządzaniu, adiunkt w Katedrze Ekonomii Wydziału Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej, Pełnomocnik ds. projektów rozwojowych i komercjalizacji badań. Specjalizuje się w problematyce implementacji metod i technik zarządzania w przedsiębiorstwach i jednostkach administracji publicznej, zarówno na poziomie zarządzania strategicznego, jak i operacyjnego. Jest autorem kilkudziesięciu publikacji dotyczących przedsiębiorczości i innowacji, rozwoju regionalnego i lokalnego oraz zarządzania projektami. Koordynował projekty wdrożenia innowacyjnych systemów zarządzania w kilkudziesięciu przedsiębiorstwach i samorządach. Jest także autorem strategii rozwoju lokalnego na poziomie gminnym i powiatowym.

- Jacek Strojny**, PhD, Rzeszow University of Technology.
He is an assistant professor in the Department of Economics, the Faculty of Management in the Rzeszow University of Technology, The plenipotentiary of the dean for development and commercialization. He specializes in the implementation of methods and techniques in companies and public administration institutions on the strategic and operational level. The author of several dozen publications related to entrepreneurship, innovations, local and regional development as well as project management. He was a coordinator of many innovative implementation projects in companies and public institutions. He is the author of strategic documents prepared on the municipality and district level.
- Dawid Karaś**, student Politechniki Rzeszowskiej na wydziale Zarządzania, kierunku Zarządzanie oraz specjalizacja Zarządzanie Projektami. Absolwent Technikum Ekonomicznego w Jaśle. Znajdował się w 10% najlepszych absolwentów technikum w 2012 r. oraz wśród najlepszych studentów na kierunku pierwszego stopnia. Aktywny działacz w kole naukowym Ekobiznes oraz Międzynarodowej Organizacji Studenckiej AIESEC. Organizator wydarzeń na Politechnice Rzeszowskiej, m.in. PM DAY. Zainteresowania autora skupiają się na motywacji, zarządzaniu projektami, przedsiębiorczości, rozwoju osobistym oraz aktywizacji osób bezrobotnych.
- Dawid Karaś**, The student of Rzeszów University of Technology at the faculty of management, a specialization in direction management and project management. A graduate of the technical economic secondary school in Jaslo, among the top 10% of students who completed technical secondary schools in 2012, and the best students in the first degree. Activist in the scientific circle Ekobiznes and the international student organization AIESEC, an organizer of events at the Rzeszów Technical University including PM DAY. His interests are focused on motivation, project management, entrepreneurship, personal development and activation of the unemployed.
- Natalia Kopeć**, studentka II roku zarządzania o specjalizacji zarządzanie projektami. Członek studenckiego koła naukowego Ekobiznes oraz Samorządu Studenckiego. Zajmuje się organizacją wydarzeń promujących naukę i ekologię oraz poszerzaniem wiedzy z zakresu zarządzania projektami.
- Natalia Kopeć**, The second-year-student of management with specialization in project management. The member of academic circle Ekobiznes and Student Government. Address of organizes events to promote science and ecology and advancing knowledge in the field of project management.
- Adres/Address:** Politechnika Rzeszowska
al. Powstańców Warszawy 12,
35-959 Rzeszów, Polska
e-mail: jstrojny@prz.edu.pl
e-mail: karasdawid3@gmail.com
e-mail: nkopecrz@gmail.com